

УДК 339.727.3:339.92

Запотічна Р.А.

*аспірант кафедри міжнародного економічного аналізу і фінансів
Львівського національного університету імені Івана Франка***ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ БАНКІВ НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН-РЕЦИПІЄНТІВ****THEORETICAL RESEARCH ON THE EFFECTS OF MULTINATIONAL
BANKS'ACTIVITY ON THE HOST COUNTRIES ECONOMIES****АНОТАЦІЯ**

У статті проаналізовано сучасні наукові дослідження, присвячені питанню впливу діяльності транснаціональних банків (ТНБ) на економіку країн-реципієнтів. Здійснено теоретичний аналіз механізмів макроекономічного впливу ТНБ. Розглянуто позитивні та негативні аспекти, зумовлені діяльністю ТНБ. Досліджено фактори, що визначають характер впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів.

Ключові слова: транснаціональний банк, вітчизняний банк, ефект підтримки, ефект заміщення, кредитна експансія, фінансова криза.

АННОТАЦИЯ

В статье проанализированы современные научные исследования, посвященные вопросу влияния деятельности транснациональных банков (ТНБ) на экономику стран-реципиентов. Осуществлен теоретический анализ механизмов макроекономического влияния ТНБ. Рассмотрены положительные и отрицательные аспекты, обусловленные деятельностью ТНБ. Исследованы факторы, определяющие характер влияния ТНБ на экономику стран-реципиентов.

Ключевые слова: транснациональный банк, отечественный банк, эффект поддержки, эффект замещения, кредитная экспансия, финансовый кризис.

ANNOTATION

The analysis of the latest scientific researches on the impact of the multinational banks' (MNBs) activities on the economy of the host countries is provided in the articles. A theoretical analysis of the mechanisms of the macroeconomic impact of MNBs is carried out. Positive and negative aspects arising from the activities of MNBs are considered. The factors determining the nature of the impact of MNBs on the economy of the host countries are investigated.

Keywords: multinational banks, domestic banks, support effect, substitution effect, credit expansion, financial crisis.

Постановка проблеми. Питання про характер економічного впливу ТНБ залишається одним із найбільш дискусійних в економічній літературі. До світової фінансової кризи 2008–2009 рр. переважала думка про позитивний вплив ТНБ на економіку країн-реципієнтів. Проте після економічних потрясінь згаданих років почали висловлюватися побоювання, що коли ТНБ стикаються з дефіцитом капіталу або фінансування, вони обмежують свою діяльність на зовнішніх ринках і скорочують обсяги кредитування у країнах-реципієнтах, таким чином здійснюючи дестабілізуючий вплив на економіку цих країн. Найновіші наукові дослідження вказують на те, що характер впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів залежить від низки факторів, зокрема від макроекономічної ситуації в країні базування материнського банку та країні-реципієнта, характеристик самого ТНБ тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанню впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів присвячено праці іноземних науковців, зокрема: І. Ван Лелівельд, Л. Голдберг, А. Деміргюч-Кунта, Р. Де Гасса, М. Джіанетті, С. Классенса, І. Ковель-Мишиної, Д. Метісона, Ф. Мишкіна, С. Озилдирима, З. Ондера, С. Онджена, М. Перія, Дж. Пік, Е. Розенберг, Дж. Ролдоса, К. Увеллера, Г. Хейзинга, Н. Цитореллі та ін. Серед вітчизняних науковців, які досліджували роль ТНБ у країнах, що розвиваються, у тому числі й Україні, слід назвати роботи таких науковців, як: Н. Галайко, В. Геєць, В. Гірняк, О. Дзюблюк, І. Івасів, М. Козоріз, Р. Корнилюк, В. Кочетков, Є. Осадчий, Л. Романенко, О. Сніжко, О. Чигринцев, М. Флейчук.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз досліджень і публікацій з указаної проблематики свідчить про відсутність спільної думки серед науковців про характер впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів, а також на недостатність теоретичних аргументів щодо характеристик такого впливу. Таким чином, існує необхідність чіткого розмежування позитивних та негативних аспектів, зумовлених діяльністю ТНБ, визначення факторів, від яких залежить особливість їхнього впливу на економіку країн-реципієнтів.

Мета статті полягає у визначенні та систематизації наслідків впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів та факторів, що їх визначають.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розуміння ролі ТНБ для економік країн-реципієнтів стало важливим дискусійним питанням серед науковців у зв'язку з виникненням світової фінансової кризи. Важлива відмінність між нещодавною фінансовою кризою та попередніми кризами полягає в тому, що криза 2008–2009 рр. виникла в країнах базування ТНБ, тоді як попередні – у країнах, що розвиваються, та найменш розвинутих країнах (країнах – реципієнтах ТНБ). Після економічних потрясінь згаданих років почали висловлюватися побоювання, що негативні наслідки від діяльності ТНБ для країн-реципієнтів переважають над позитивними. Як наслідок, відбулося переосмислення потенційних вигод і втрат від діяльності ТНБ. На основі аналізу останніх

наукових публікацій ми визначили та систематизували позитивні й негативні аспекти, зумовлені діяльністю ТНБ на ринку країн-реципієнтів (табл. 1).

Для визначення характеру впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів деякі науковці (Р. Корнилюк, І. Івасів, Дж. Стігліц, І. Ковель-Мішина) вважають за доцільне використання інституційного підходу, який дає змогу виділити наслідки експансії ТНБ для кожного суб'єкта національної економіки окремо. Як зауважує Р. Корнилюк, навіть для одного суб'єкта вплив ТНБ може мати неоднорідний

характер. Наприклад, для органів державного управління прихід ТНБ, з одного боку, може вирішити проблему із залученням ПІ, а з іншого – загострити проблему економічного суверенітету держави. Для вітчизняних банків загострення конкуренції з боку ТНБ може призвести до втрати частини клієнтської бази, погіршення результатів діяльності та фінансового стану. Проте за умов швидкої адаптації вітчизняних банків до нових умов бізнес-середовища вони зможуть наблизитися за показниками ефективності діяльності до рівня ТНБ [1, с. 85].

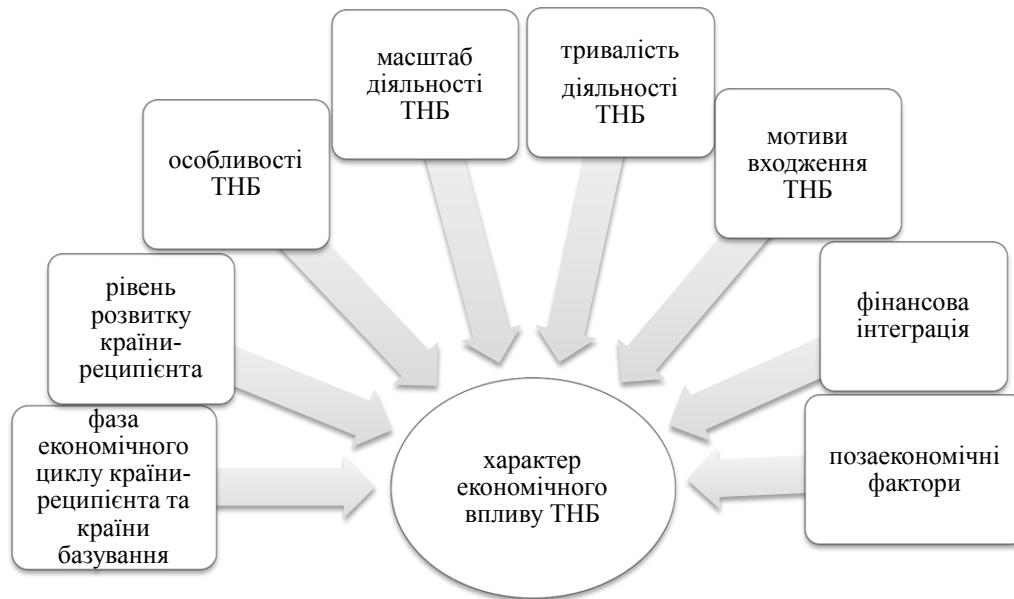

Рис. 1. Фактори, що визначають характер впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів

Джерело: складено автором

Таблиця 1

Позитивні та негативні аспекти, зумовлені діяльністю ТНБ на ринку країни-реципієнта

ПОЗИТИВНІ АСПЕКТИ	НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ
збільшення обсягу кредитних ресурсів в економіці	можливість неконтрольованого відтоку капіталу з країни
покращення платоспроможності, підвищення ефективності та стабільності функціонування вітчизняної банківської системи	концентрація спекулятивного капіталу у вигляді коротко- і середньострокових валютних кредитів лише на кількох ринках
стимулювання розвитку банківського нагляду, вдосконалення правової бази, якою регламентується банківська діяльність, підвищення прозорості та пришвидшення здійснення внутрішніх реформ	зростання політичної та економічної залежності від ТНБ
запровадження банківських ноу-хау, особливо в галузі оцінки ризиків (методів кредитного скорингу), використання новітніх банківських технологій, сучасних автоматизованих систем	використання ТНБ методів кредитного скорингу може призвести до скорочення кредитування малих фірм, оскільки такий метод оцінки кредитного ризику, як правило, ґрунтується на «м'якій» інформації
посилення конкуренції, що сприяє формуванню конкурентоспроможної та фінансово-стійкої банківської системи	посилення конкуренції, що може призвести до витіснення вітчизняних банків із внутрішнього ринку
створення додаткових робочих місць, підвищення кваліфікації працівників	перехоплення найкращих місцевих клієнтів у вітчизняних банків
розширення спектра, підвищення якості та здешевлення банківських послуг	загострення проблеми зовнішньої заборгованості
послаблення та пришвидшення подолання наслідків внутрішніх та локальних фінансових криз	підвищення вразливості до глобальних фінансових криз

Джерело: складено автором

Результати найновіших наукових досліджень указують на те, що характер макроекономічного впливу кредитної ТНБ залежить від низки факторів, зокрема від економічної ситуації у країні базування та країні-реципієнті, рівнів їхнього економічного розвитку, від особливостей самого ТНБ, мотивів входження на ринок, від тривалості та масштабу діяльності ТНБ на ринку, а також від форми кредитів, які ТНБ надають своїм реципієнтам (рис. 1).

Розглянемо дослідження науковців, присвячених впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів, протягом різних фаз економічного циклу як періодів економічної стабільності, так і протягом кризових періодів. Відповідно до результатів дослідження З. Ондера та С. Оз'їлдіріма, ТНБ здійснювали стабілізуючий макроекономічний вплив у країнах Східної Європи як у періоди економічної стабілізації, так і протягом кризи 2008–2009 рр. [2].

І. Івасів, Р. Корнилюк шляхом порівняння ТНБ із вітчизняними банками зробили висновки, що ТНБ менш ефективні порівняно з вітчизняними банками в періоди економічного зростання, проте під час кризи вплив присутності ТНБ на ефективність банківської системи України був позитивним [1, с. 87].

М. Хатт, аналізуючи діяльність 200 банків у чотирьох країнах Південної Азії за період 2003–2009 рр., знаходить докази існування значних відмінностей між кредитними стратегіями вітчизняних банків і ТНБ у період економічної стабільності і кризовий період. У період стабільності темпи зростання кредитів вітчизняних банків значно вищі, ніж ТНБ. Протягом кризових періодів вплив ТНБ є нейтральним, тоді як вітчизняні банки здійснюють стабілізуючий вплив на економіку країн-реципієнтів [3, с. 11].

М. Арена, К. Рейнхарт та Ф. Васкес здійснюють порівняльний аналіз впливу вітчизняних та ТНБ на економіку країн Азії та Латинської Америки в періоди економічної стабілізації та кризи. Висновок їхнього дослідження полягає у тому, що ніяких системних відмінностей у темпах зростання кредитів та депозитів між ТНБ та вітчизняними банками не виникає незалежно від фази економічного циклу [4].

Результати дослідження Р. Де Гааса вказують на те, що обсяги кредитів вітчизняних банків і ТНБ зростають однаковими темпами в період економічної стабільності, проте у кризові періоди вітчизняні банки скорочують обсяги кредитів, а обсяги кредитів ТНБ залишаються незмінними [5].

Результати низки досліджень підтверджують, що характер впливу ТНБ на економіку країн-реципієнтів залежить від рівня розвитку цих країн. Загальний висновок більшості досліджень (Д. Боніна, І. Гасана, Р. Шанкара, С. Классенса, А. Деміргус-Кунта, Г. Хейзінга, А. Бергера), які порівнюють діяльність ТНБ та вітчизняних банків у розвинутих країнах та країнах, що розвиваються, полягає у тому, що

ТНБ є більш ефективними з погляду витрат і прибутку, ніж вітчизняні банки у країнах, що розвиваються, та менш ефективними у розвинутих країнах. Таку особливість науковці пояснюють за допомогою двох альтернативних гіпотез. Відповідно до гіпотези місцевих переваг, запропонованої А. Бергером, вітчизняні банки загалом ефективніші, ніж ТНБ, оскільки мають деякі інформаційні та цінові переваги, наприклад наявність виняткових знань про внутрішній ринок та близькість до місцевого ринку. Крім того, вітчизняні банки здійснюють свою діяльність ефективніше, ніж ТНБ, через простішу структурну організацію і вищий ступінь відповідальності перед позичальниками в країні. Як альтернатива гіпотеза глобальних переваг передбачає, що місцеві переваги вітчизняних банків компенсуються глобальними перевагами ТНБ (вдосконалені методи управління ризиками, розширений асортимент продукції, більш диверсифіковані портфелі, наявність додаткових/дешевших джерел рефінансування, таких як кращий доступ до міжнародних ринків капіталу або депозитів у країні базування або операцій в інших країнах) [6].

Як зазначає П. Бірман, діяльність ТНБ у розвинених країнах здебільшого обмежена тими секторами економіки, які є найменш прибутковими. Вітчизняні банки добровільно залишають ці галузі для іноземних гравців замість того, щоб розширювати свою присутність на них [7].

Як зазначає К. Мєро, характер макроекономічного впливу ТНБ значною мірою залежить від мотивів їхнього входження на ринок країни-реципієнта. Якщо банк входить на ринок, щоб слідувати за своїми клієнтами, він не має на меті конкурувати з вітчизняними банками або здійснювати значний вплив на весь банківський сектор [8].

Деякі дослідники, зокрема М. Перія та А. Моді, вважають, що характер впливу підрозділів ТНБ на економіку країни-реципієнта залежить від того, чи є цей підрозділ створеним «з нуля» чи є результатом поглинання наявного вітчизняного банку. Різниця між цими типами підрозділів полягає у тому, що вони відображають різні мотиви входження ТНБ на ринок. Підрозділи, створені «з нуля», наприклад, можуть здійснювати більш агресивну кредитну стратегію для швидкого захоплення частки на ринку. Крім того, деякі ТНБ відкривають такий підрозділ, щоб здійснювати контроль над усіма аспектами діяльності банку із самого початку. Якщо підрозділ утворений унаслідок поглинання наявного вітчизняного банку, то він, як правило, продовжуватиме реалізовувати стратегію, розроблену попереднім керівництвом [9].

На думку К. Увеллера, вплив ТНБ на економіку країни-реципієнта залежить від терміну діяльності цього банку на цьому ринку. Якщо спершу присутність ТНБ на ринку може призвести до зменшення пропозиції кредитів, то надалі їхня присутність пов'язана з кредитною

експансією і навіть із наданням більш ризикових кредитів. Як наслідок, чим довше ТНБ присутні на ринку країн, що розвиваються, тим вища ймовірність виникнення кризи у ній. Коли ймовірність виникнення банківської кризи становить близько 4% у перші п'ять років присутності ТНБ на ринку, ймовірність її виникнення зростає до 5–6% протягом наступних п'яти років, а надалі знижується до 3–5% після десяти років присутності ТНБ на ринку. Іншими словами, є підстави говорити про те, що присутність ТНБ може спершу здійснити стабілізуючий макроекономічний вплив, а надалі дестабілізувати макроекономічну ситуацію [10].

Характер впливу ТНБ на економіку країни-реципієнта визначає і масштаб присутності ТНБ на ринку. Стосовно цього питання існують протилежні думки. На думку С. Класенса та Дж. Лі, за обмеженої присутності (частки ТНБ у банківській системі країни-реципієнта) виникає менше негативних ефектів, що може свідчити про існування певного порогового ефекту, перевищення якого призводить до негативних наслідків для країни-реципієнта [11]. З іншого боку, результати дослідження С. Класенса та Н. Ван Горен указують на те, що кредитування ТНБ, як правило, є більш стабільним, коли вони є важливою частиною місцевої банківської системи, оскільки існує менша ймовірність, що ТНБ покинуть ринок країни-реципієнта, коли їхня присутність на ринку висока. Так, автори проаналізували чи існує різниця в обсягах кредитування ТНБ між країнами, де їхня присутність становить менше або більше ніж 50% банківських активів країни. Дослідники зробили висновок, що в країнах, де ТНБ контролюють більше ніж 50% банківських активів країни ТНБ мають на 1% вище зростання кредитування порівняно з вітчизняними банками [12]. З іншого боку, О. Сніжко зазначає, що «більша присутність іноземних банків супроводжується підвищенням рівня фінансового посередництва, однак стимулюючий вплив на обсяги кредитування приватного сектору припиняється після досягнення критичної межі іноземного проникнення у приблизно 85–90%» [13, с. 23].

Серед науковців (Дж. Пік, Е. Розенберг, Р. Де Гаас, І. Ван Лелівельд, Ф. Шнабл, Р. Макколи, П. МакГуайр, Г. фон Пітер) поширеною є думка про те, що непряме кредитування через підрозділи ТНБ є більш стабільним порівняно з прямим кредитуванням.

Р. Де Гаас визначає стабільність кредитування ТНБ як «кредитування, яке суттєво не скорочується протягом або після періодів фінансової кризи – або принаймі не скорочується більшою мірою, ніж кредитування вітчизняних банків – і яке загалом є більш антициклічне – або принаймі менш проциклічне, ніж кредитування вітчизняних банків» [5].

Із погляду країн-реципієнтів відносне заміщення прямого кредитування на непряме кредитування через місцеві філії та дочірні компанії

може мати позитивні наслідки для фінансової стабільності. Як свідчать результати досліджень Ф. Ламберта, історично прямі транскордонні потоки були більш мінливими та мали вищу чутливість до глобальних фінансових умов, ніж непрямі кредити. Як наслідок, зменшення відносної важливості прямого кредитування може призвести до зниження глобальної передачі фінансових потрясінь та нестабільності. Прямі кредити також можуть чинити тиск на реальний валютний курс, оскільки позичальники обмінюють іноземну валюту на вітчизняну для купівлі вітчизняних товарів або активів [14]. Хоча зниження частки прямого кредитування може призвести до зменшення міжнародної передачі потрясінь, воно може послабити переваги транскордонного кредитування в інших сферах, зокрема знизити ефективність розподілу глобальних заощаджень та диверсифікації джерел фінансування [15].

Можливим поясненням відмінностей у впливі різних форм кредитування є те, що відкриття місцевих підрозділів вимагає значних витрат, які ТНБ здійснить лише тоді, коли має намір здійснювати довгострокову співпрацю з певною країною або регіоном [16]. До того ж репутація банків, які відмовляться від фінансування своїх закордонних підрозділів у період економічного спаду або кризи, значно постраждає [17]. Загалом іноземні підрозділи тісніше пов'язані зі своїми клієнтами у країнах-реципієнтах, на основі довгострокових кредитів. Ця обставина пропонує одне з пояснень того, що підрозділи ТНБ є більш стабільними протягом криз. Серед інших можливих пояснень причин того, що непряме кредитування є більш стабільними слід назвати те, що країни-реципієнти можуть обмежити здатність материнських банків вилучати ліквідність зі своїх підрозділів, а також те, що непрямі кредити мають довший термін погашення порівняно з прямими кредитами [18].

Позитивний та негативний вплив непрямого кредитування ТНБ, як правило, пояснюють за допомогою «ефекту підтримки» та «ефекту заміщення».

Результати досліджень Н. Цетореллі, Л. Голдберг, Дж. Крістал, Ж. Дагеса, Дж. Пік, Е. Розенберга знаходять підтвердження того, що ТНБ надають підтримку своїм закордонним підрозділам через внутрішні ринки капіталу, здійснюючи таким чином стабілізуючий вплив на економіку країн-реципієнтів. Дія цього механізму, який отримав назву «ефект підтримки», полягає у тому, що завдяки внутрішнім ринкам капіталу ТНБ можуть переміщувати фінансові ресурси в межах транснаціональної банківської групи і, отже, забезпечувати ліквідністю проблемні іноземні підрозділи. Управління грошовими потоками в рамках банківської групи дає змогу оперативної реакції як на негативні, так і на позитивні зміни ситуації, ефективно долати диспропорції. «Ефект підтримки»

має особливе значення в період фінансових потрясінь, завдяки чому ТНБ уважаються більш стійкими фінансовими установами порівняно з вітчизняними банками. Нерівномірний розвиток економік різних країн, розбіжності їх грошово-кредитної, бюджетно-податкової, валютної політики, соціальних пріоритетів призводить до того, що в один і той самий час в одних підрозділах банку бізнес розвивається, утворюються вільні кошти, що підлягають ефективному розміщенню, а в інших країнах і регіонах у підрозділах банку виникають фінансові труднощі [19].

Результати дослідження інших науковців, таких як Д. Морган, Ф. Страхан, К. Бух, Р. Де Гаас, І. Ван Лелівельд, С. Жанно, М. Міку, М. Періа, підтверджують, що ТНБ дестабілізують економіку країн-реципієнтів шляхом переміщення фінансових ресурсів із країн, які перебувають у фазі спаду, до країн у фазі зростання. Цей механізм отримав назву «ефект заміщення». Відповідно до «ефекту заміщення», ТНБ використовують свої внутрішні ринки капіталу для переміщення прибутків із країн із нижчими очікуваням прибутковості у країни з більш високими рівнями очікуваної прибутковості. Переміщення прибутку між підрозділами ТНБ залежить від фінансового стану в усіх підрозділах транснаціональної банківської групи та макроекономічних умов в інших країнах діяльності [20, с. 7].

Серед інших факторів, що визначають характер впливу ТНБ, науковці також називають ефективність нормативно-правової бази, якою регламентується банківська діяльність [21, с. 176], внутрішні бар'єри для входження на ринок, економічну інтеграцію тощо.

Результати дослідження Б. Навератті, Д. Калзоларі вказують на існування комплементарності між економічною інтеграцією та внутрішніми ринками капіталу, тобто внутрішні ринки капіталу краще функціонують у межах фінансово інтегрованих об'єднань [22]. Як зазначив Е. Берглоф, членство в ЄС значно підвищує рівень політичної підтримки і зміцнює довіру до постраждалих ринків. Це також може пояснити нижчий відтік капіталу з країн Центрально-Східної Європи порівняно з іншими країнами, що розвиваються, в яких відсутня така форма партнерства. Деяким країнам, зокрема Латвії, Румунії та Угорщині, була надана пряма фіскальна підтримка з ЄС [23].

Висновки. Попри існування значної кількості позитивних аспектів, зумовлених діяльністю ТНБ на ринку країн-реципієнтів, збільшення обсягів кредитування, сприяння розвитку вітчизняних банківських систем, запровадження банківських ноу-хау, створення додаткових робочих місць, експансія ТНБ може призвести до розгортання кризових явищ та погіршення стабільності економіки країни-реципієнта. На основі аналізу досліджень вітчизняних та іноземних економістів ми зробили висновок, що

характер економічного впливу ТНБ визначають такі фактори, як економічна ситуація в країні базування та країни-реципієнти, рівень їхнього економічного розвитку, особливості самого ТНБ, мотиви їхнього входження на ринок, триваліст та масштаб діяльності ТНБ на ринку, а також форма кредитів, які ТНБ надають своїм реципієнтам. Зважаючи на зростаючу залежність країн від фінансування з боку ТНБ, актуальним є подальше обґрунтування стратегічних підходів та напрацювання заходів економічної політики для регулювання діяльності ТНБ на ринку країн-реципієнтів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Івасів І.Б. Вплив іноземних банків на банківську систему України / І.Б. Івасів, Р.В. Корнилюк // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 10. – С. 84–91.
2. Onder, Z., Ozyildirim, S. 2015. Importance of Foreign Banks on Macroeconomic Fluctuations: Evidence from Emerging Europe [Web site]. – Available at: http://www.aidea2013.it/docs/314_aidea2013_banking-and-finance.pdf.
3. Khattak, M. 2011. Impact of Foreign Bank Entry on the Credit Stability of Host Countries. A Study on South Asia [Web site]. – Available at: <http://aut.researchgateway.ac.nz/bitstream/handle/10292/3339/KhattakM.pdf?sequence=3>.
4. Arena, M., Reinhart, C., Vázquez, F. 2007. The Lending Channel in Emerging Economies: Are Foreign Banks Different? IMF Working Paper. – 7(48). – P. 52.
5. De Haas, R. 2014. The Dark and Bright Sides of Global Banking: a (Somewhat) Cautionary Tale from Emerging Europe. EBRD Working Paper. – № 170. – P. 14.
6. Berger, A. N., DeYong, R., Genay, H., Udell, G. F., 2000. Globalisation of Financial Institutions: Evidence from Cross-Border Banking Performance. Wharton Papers on Financial Services 3.
7. Beermann, P. 2007. Topics in Multinational Banking and International Industrial Organization [Web site]. – Available at: https://edoc.ub.uni-muenchen.de/8521/1/Beermann_Peter.pdf.
8. Mérő, K., Valentinyi, M. 2003. The Role of Foreign Banks in Five Central and Eastern European Countries. Magyar Nemzeti Bank Banking Department [Web site]. – Available at: https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/supervision_financial_market/aggregate_information_financial_sector/archive/banks/download/foreign_bank_mk_vem.pdf.
9. Peria, M., Mody, A. 2004. How Foreign Participation and Market Concentration Impact Bank Spreads: Evidence from Latin America. World Bank Policy Research Working Paper. – 3210. – P. 33.
10. Weller, C. 2001. The Supply of Credit by Multinational Banks in Developing and Transition Economies: Determinants and Effects. DESA Discussion Paper. – № 16. – P. 1–30.
11. Claessens, S., Lee, J. 2003. Foreign Banks in Low-Income Countries: Recent Developments and Impacts. World Bank: Washington, D.C. – P. 109–141.
12. Claessens, S., Van Horen, N. 2012. Foreign Banks: Trends, Impact and Financial Stability. IMF Working Paper. – № 12(14). – P. 39.
13. Сніжко О.В. Економічні наслідки входження іноземних банків для розвитку фінансових систем трансформаційних

- економік / О.В. Сніжко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – 2012. – № 111. – Ч. II. – С. 20–29.
14. Lambert, F. 2015. International Banking after the Crisis: Increasingly Local and Safer? International Monetary Fund Global Financial Stability Report: Navigating Monetary Policy Challenges And Managing Risks. – P. 55–91.
 15. Avdjiev, S., McCauley, R., McGuire, P. 2012. Rapid Credit Growth and International Credit: Challenges for Asia. BIS Working Papers. – № 377. – P. 28.
 16. Palmer, David E., 2000. U.S. Bank Exposure to Emerging-Market Countries During Recent Financial Crises. Federal Reserve Bulletin, U.S. Board of Governors of the Federal Reserve Board. – P. 81–96.
 17. Garcia-Herrero, A., Peria, M. 2007. The Mix of International Banks' Foreign Claims: Determinants and Implications. Journal of Banking and Finance. – Vol. 31. – P. 1613–1631.
 18. Acharya, V., Schnabl, P. 2009. Do Global Banks Spread Global Imbalances? The Case of Asset-Backed Commercial Paper During the Financial Crisis of 2007–09. 10TH Jacques Polak Annual Research Conference. – P. 61.
 19. De Haas, R., Van Lelyveld, I. 2008. Internal Capital Markets and Lending by Multinational Bank Subsidiaries. EBRD Working Paper. – № 105. – P. 35.
 20. Aysun, U., Hepp, R. 2016. The determinants of global bank lending: Evidence from bilateral crosscountry data. Journal of Banking & Finance. – № 66. – Issue C. – P. 35–52.
 21. Bisignano, J. Implications of the Globalization of the Banking Sector: Discussion [Web site]. – Available at: https://www.bostonfed.org/economic/conf/conf44/cf44_13.pdf.
 22. Navaretti, G., Calzolari, G., Pozzolo, F., Levi, M. 2011. Multinational Banking in Europe – Financial Stability and Regulatory Implications: Lessons from the financial crisis. Economics & Statistics Discussion Paper. – № 056/11. – P. 45.
 23. Berglöf, E., Korniyenko, Y., Plekhanov, A., Zettelmeyer, L.; 2009. Understanding the Crisis in Emerging Europe. EBRD Working Paper. – № 109. – P. 24.